

- concepts in the past and present: materials of the International scientific conference. pp. 17–23.
13. Chekan Ju. I. (2010) Intonacionnaja praktika: sushhnost' i struktura [Intonational practice: essence and structure]. Professional music culture of Transcarpathia: stages of formation Issue 2, pp. 68–82.
 14. Jarko M. I. (2013). Instrumentalna tvorchist' Vasylja Barvinskogo v germeneytychnomu poli suchasnoji muzykoznavchoji dumky [Instrumental work of V. Barvinsky in the hermeneutic field of contemporary musicological thought: monograph] / Drohobych: Publishing Department of Ivan Franko State Pedagogical University in Drohobych. 248 p.
 15. Popovics Bence előadásában Márton István Expromt c. darabja. Available at – <https://www.youtu-be.com/watch?v=x1yQ3rv5gX8>.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2018 р.

УДК 784.1

ORCID ID 0000-0002-7454-1841

Юлія Ткач

*Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського*

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ВИКОНАВСЬКИЙ СТИЛЬ ЄВГЕНА САВЧУКА: ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Ткач Ю. С. Індивідуальний виконавський стиль Євгена Савчука: організація процесу диригентської інтерпретації. Досліджено індивідуальний виконавський стиль Євгена Савчука в умовах роботи з професійним хоровим колективом. Розглянуто специфіку диригентської інтерпретації в контексті самостійного, репетиційного та концертного етапів, що відповідають стадіям створення, корекції та реалізації індивідуально-колективної виконавської концепції твору. Проаналізовано світоглядні, репертуарні, мистецькі пріоритети Євгена Савчука в роботі з Національною заслуженою академічною хоровою капелюю України «Думка».

Дослідження розширює межі хорового мистецтва як явища; поглиблює і структурує наукові знання у вузькій специфічній сфері – хоровому виконавстві; прокладає шлях до теоретичного осмислення важливих культурних явищ у сфері українського хорового мистецтва.

Ключові слова: індивідуальний виконавський стиль, диригент-хормейстер, Євген Савчук, диригентська інтерпретація.

Ткач Ю. С. Индивидуальный исполнительский стиль Евгения Савчука: организация процесса дирижёрской интерпретации. Исследован индивидуальный исполнительский стиль Евгения Савчука в условиях работы с профессиональным хоровым коллективом. Рассмотрена специфика дирижёрской интерпретации в контексте самостоятельного, репетиционного и концертного этапов, которые отвечают стадиям создания, коррекции и реализации, индивидуально коллективной исполнительской концепции произведения. Проанализированы мировоззренческие, репертуарные, художественные приоритеты Евгения Савчука в работе с Национальной заслуженной академической хоровой капеллой Украины.

Исследование расширяет границы искусства как явления; углубляет и структурирует научные знания в узкой специфической сфере – хоровом исполнительстве; прокладывает путь к теоретическому осмыслению важных культурных явлений в сфере украинского хорового искусства.

Ключевые слова: индивидуальный исполнительский стиль, дирижер-хормейстер, Евгений Савчук, дирижерская интерпретация.

Tkach Y. S. Yevhen Savchuk's Individual Performing Style: organization of the process of conducting interpretation.

Relevance of the study. The individuality of the musician-performer, his performing style were studied both in theoretical and practical aspects. Theoretical musicology vibracyuvalo holistic theory of musical style, a separate kind of which should be considered an individual performing style of musician. The main provisions of the theory of musical style are stated in the works. B. Asafiev, N. Gorugo, V. Medushevskaya, N. Mikhailov Is. Nazaykinsky, S. Skrebkova, Would. Jaworski and others. Deepening and concretization of the ideas of these scientists is contained in the works of A. Katrich, I. Kohanik, V. Moskalenko, S. Tishka, A. Sokol, etc.

The individual performing style of the conductor-choirmaster along with the specifics of the conductor's interpretation is an important part of the modern performing art, which today needs a deep theoretical understanding and systematization. Recently, there is a trend of scientific study of practical issues of the performing industry, including the specifics of the conductor. Although the study of this issue concerns to a greater extent symphonic conducting. That is why the appeal to the work of the outstanding Ukrainian choral conductor – Evgeny Gerasimovich Savchuk has great scientific value.

The study of the phenomenon of individual performing style in the conditions of choral performance is impossible without understanding the outstanding phenomena of

this field of art. Creativity of the national honored academic chapel of Ukraine “Dumka” and its conductors refers to such phenomena. This is the oldest team of the country with a strong tradition and a strong creative potential became a real standard Patriotic choir performance. The chapel “Dumka” was and is an artistic environment in which a large number of chorus conductors, such as N., grew up and became stronger. Gorodovenko, A. Soroka, P. Muravsky, N. Buckwheat Is. Savchuk. Their performing heritage is of great interest to musicology, particularly in terms of interpretation and individual performing style.

Main objective(s) of the study. Based on this, the purpose of the study is the theoretical understanding of the performance processes in the field of choral art. In particular: a) the study of the specifics of the conductor’s interpretation of E. Savchuk in work with the choir; b) a detailed analysis of the stages of the conductor’s interpretation: independent, rehearsal, concert; C) understanding of The individual performing style of E. Savchuk in the context of worldview, repertoire, artistic priorities Maestro.

Methodology. Various methods have been used. Inductive-research is built from concrete to General. Some characteristics of the conductor’s work lead to a generalized representation of his individual performing style. The method of analysis and synthesis used in the analysis of literature, unpublished sources. The comparative method is used to compare different stages of the process of conducting interpretation.

How the study was done. The study has a number of scientific results and conclusions. In particular: a) analyzed the stages of the process of the conductor’s interpretation of E. Savchuk in working with the choral team (independent, rehearsal, concert); b) established the relationship between the stages of the conductor’s interpretation with the stages of creation, correction and implementation of individual-collective performance concept of the work; C) investigated the work of outstanding contemporary choral conductor E. Savchuk in the context of the specifics of his performing style.

Results and conclusions. The research is of great scientific and cultural importance: 1) expands the boundaries of choral art as a phenomenon; 2) deepens and structures scientific knowledge in a specific sphere – choral performance; 3) paves the way to theoretical understanding of important cultural phenomena in the sphere of Ukrainian choral art. The practical significance of this study lies in the possibility of using its provisions in subsequent courses of higher education: choral studies, choral literature, the history of Ukrainian music, the history of music of the twentieth century. A thorough analysis of the performing versions of a number of choral works will contribute to a deeper, conscious interpretation of their conductors – both in working with the team and in class work with students. The experience and peculiarities of the interpretation activity of the Dumka Capella conductors described in the study will help the conductor to find his own performing style.

Key words: individual performing style, conductor-choirmaster, Evgeny Savchuk, conductor’s interpretation, Ukrainian choral art.

Постановка проблеми. Національне хорове мистецтво є надважливою складовою відродження та розвитку вітчизняної культури. Тео-

ретичне усвідомлення основних процесів хорового виконавства, зближення наукової та практичної сфер в цій галузі є пріоритетним завданням сучасних науково-культурних процесів. Їх осмислення не можливо без аналізу творчості видатних митців сучасності, діяльність яких отримала статус соціокультурного явища країни. **Євген Герасимович Савчук**¹ – хормейстер, хоровий диригент, педагог, громадський діяч. Дослідження його творчості, що обіймає цілу епоху, а це друга половина ХХ – початок ХХІ ст., має велике наукове та мистецьке значення.

Об'єктом дослідження виступає диригентський стиль *діючого* диригента-хормейстера – нинішнього керівника Національної заслуженої академічної капели України «Думка» – Євгена Савчука. Відсутність часової дистанції між дослідником, який вивчає те чи інше художнє явище, та об'єктом його наукової уваги, звичайно ж, позначається на самому дослідженні. З одного боку, можливість «зблизька» розглянути певне явище музичної культури, надає переваги досліднику, в даному випадку, створює умови для відпрацювання всіх елементів методики вивчення диригентського стилю. З іншого боку, відсутність можливості відсторонення від об'єкту дослідження ускладнює процес узагальнення і дає підстави лише для таких висновків, які будуть справедливими щодо нинішнього етапу розвитку досліджуваного явища (тобто, сьогоdnішнього стану індивідуального виконавського стилю Є. Савчука).

Аналіз останніх досліджень. З огляду на специфіку об'єкта дослідження, джерелознавча база поділятиметься на такі групи: *опубліковані матеріали* – статті (О. Бенч-Шокало [1], [2], Я. Гордійчук [3], Г. Казачинська-Савчук [5], А. Лашенко [7], [8], [9], Ю. Чекан [11] та ін.); рецензії, відгуки (О. Давидова) [4]; інтерв'ю з диригентом (В. Коскін) [6]; *неопубліковані матеріали* – інтерв'ю з Є. Савчуком з архіву автора; інтерв'ю з артистами капели «Думка» з архіву автора; соопитування співаків; виконавські концертні плани капели; власні спостереження за роботою капели та її керівника; авторський аналіз концертного та ре-

¹ **Євген Герасимович Савчук** (нар. 1947 р.) – Герой України, народний артист України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, академік Академії мистецтв України, генеральний директор – художній керівник Національної академічної заслуженої капели України «Думка», професор, завідувач кафедри хорового диригування Національної музичної академії України ім. П. Чайковського, голова Національної всеукраїнської музичної спілки.

петиційного життя колективу; *архівні матеріали* – фондові записи капели «Думка» під орудою Є. Савчука; цикл радіопередач з нагоди 75-річчя капели [10: 191–204]; фільми про «Думку» та інші документи.

Метою дослідження є визначення специфіки індивідуального виконавського стилю Євгена Савчука в умовах роботи з хорovým колективом на основі: а) світоглядних пріоритетів диригента; б) аналізу етапів процесу диригентської інтерпретації – самостійного, репетиційного та концертного.

Задля більш повного висвітлення теми цього дослідження в статті будуть наведені біографічні факти, що вплинули на безпосереднє формування індивідуального виконавського стилю диригента-хормейстера.

Світоглядні пріоритети Є. Савчука. Біографічні відомості про диригента. Основною характеристикою Є. Савчука як керівника капели «Думка» – художнього керівника й генерального директора колективу – можна вважати, по-перше, вірність традиціям вітчизняної виконавської школи, а по-друге, – видатний талант організатора.

Ідея відродження та пропагування національної хорової культури, що набула пріоритетності в художньо-керівній політиці одного з перших керівників «Думки» Н. Городовенка, відповідає світоглядві та творчим уподобанням Є. Савчука і, таким чином, є визначальною у формуванні репертуару «Думки» й творчого іміджу колективу на сьогоднішньому етапі. На творчу спорідненість обох диригентів, визначальними факторами якої є любов до рідної культури та здатність «відчувати на глибинному рівні специфіку української душі», вказував А. Лашенко: «Є. Савчук завжди тримав зв'язок з минулими досягненнями капели та здобутками її колишніх керівників, в цьому його велика мудрість» [8: 25]. На відміну від багатьох диригентів-початківців, які з метою творчого самоствердження починають з руйнації попереднього досвіду колективу й радикальних реформ у творчій політиці, Є. Савчук, навпаки, планомірно продовжував традиції своїх попередників – Н. Городовенка, О. Сороки, П. Гончарова, П. Муравського, М. Кречка та інших диригентів «Думки» [8: 25]. В результаті ідея служіння національній хоровій культурі, виплекана засновником капели та розвинута його послідовниками, продовжує існувати й розвиватися в нових історичних умовах, ставши домінантою світогляду Є. Савчука і одночасно основою творчого кредо сучасної «Думки».

Звернемося до біографії диригента, яку будемо розглядати як важливий чинник у формуванні його творчого світогляду та індивідуального виконавського стилю.

Євген Герасимович Савчук походить із буковинської селянської родини – він народився 10 лютого 1947 року в с. Брусниця Кіцманського району Чернівецької області. А. Лашенко справедливо називає родинне середовище основним джерелом формування особистості Є. Савчука: «... сила його таланту і людяності успадкована ним від батьків, від того життєдайного джерела, яке ми називаємо “прості сільські люди”» [9: 18]: мати Є. Савчука працювала в колгоспі, батько – на місцевому тартаку. Дискант дванадцятирічного Євгена мав надзвичайний успіх на дитячих олімпіадах, його називали «Лоретті місцевого значення», порівнюючи із популярним виконавцем тих років. Після закінчення у 1966 році навчання на диригентсько-хоровому відділі Чернівецького музичного училища (клас В. Литвинюка) Є. Савчук приїхав до Києва, щоб влаштуватися на роботу в капелу «Думка». В архівних протоколах художньої ради капели зберігся запис, де зазначено: «Слухали Савчука Євгена Герасимовича: тенор, 1947 рік народження. Закінчує Чернівецьке музичне училище, хормейстерський відділ. Як другий тенор задовольняє вимоги академічного хору» [4: 268]. Роки навчання в консерваторії (1966–1971) та асистентурі (1973–1977), спілкування з видатними викладачами (П. Муравським, О. Тимошенком) вплинули на формування професійно-особистісних засад майбутнього диригента, акумулюючи його щире ставлення до професії, любов до хорової справи.

Практичну діяльність Є. Савчук розпочав на четвертому курсі консерваторії: у 1970–1973 рр. він був головним хормейстером Київського театру оперети; у 1973–1978 рр. – диригентом-хормейстером Українського народного хору ім. Г. Верьовки, у 1978–1984 рр. – художнім керівником Київської чоловічої хорової капели ім. Л. Ревуцького. Роки діяльності в професійних хорових колективах – різних за репертуарними виконавськими напрямками та особливостями – стали міцним підґрунтям для формування індивідуального виконавського стилю диригента. В 1984 році Є. Савчука призначено художнім керівником та головним диригентом Національної заслуженої академічної капели України «Думка». Виконавська практика Є. Савчука поєднувалась з педагогічною діяльністю у Київській державній консерваторії. З 1978 р. він є виклада-

чем кафедри хорового диригування Київської державної консерваторії; з 1997 р. – професор, а з 2003 р. завідувач кафедри хорового диригування НМАУ ім. П. І. Чайковського. Його студенти, аспіранти працюють у провідних колективах та учбових закладах держави. На початку 2010 року диригент очолив студентський хор академії. В творчій біографії Є. Савчука яскраву сторінку становить і його суспільно-громадське життя, що додає важливих рис до творчого портрету маестро. Адже диригент, який є постійним ініціатором, організатором та учасником сучасного хорового руху збагачує і власні виконавські можливості. Є. Савчук очолював Хорове товариство України ім. М. Леонтовича, Київське обласне відділення НВМС, секретар НВМС, академік Академії мистецтв України, з 2016 року – Голова Національної всеукраїнської музичної спілки. Є. Савчук є організатором великої кількості творчих акцій, конкурсів, зокрема, хорових конкурсів ім. К. Стеценка, М. Леонтовича, Всеукраїнського конкурсу хорових диригентів тощо.

Отже, як засвідчують факти творчої біографії Є. Савчука, він прийшов працювати на посаду диригента й керівника капели «Думка», маючи за плечима великий досвід диригентської й організаторської роботи. Його виконавський стиль формувався в процесі роботи з багатьма хоровими колективами – хором Київського театру оперети, народним хором ім. Г. Верьовки, Київською чоловічою хоровою капелюю ім. Л. Ревуцького. Досвід роботи в цих колективах, а також природний хист митця-політика допомогли Є. Савчуку чітко вибудувати лінію розвитку капели «Думка», не втративши попередніх її здобутків. Разом з тим, він чітко усвідомлював необхідність впровадження нових механізмів діяльності капели, сучасних виконавських, організаційних, рекламно-інформаційних стандартів. Прихід Є. Савчука в капелу знаменував органічне поєднання традиційних та інноваційних форм функціонування колективу, сприяв виходу капели на новий професійний рівень, відповідний вимогам сучасного хорового виконавства.

Важливого значення у вивченні індивідуального виконавського стилю Євгена Савчука набуває аналіз *процесу* диригентської інтерпретації та характеристика *самостійного, репетиційного та концертного* етапів.

Дослідження специфіки інтерпретаційного процесу у виконавському стилі *діючого* диригента створює унікальну можливість детального аналізу стадій процесу диригентської інтерпретації – самостійної, репетиційної, концертної. Поряд із традиційними матеріалами – стат-

тями, відгуками, рецензіями, інтерв'ю, опублікованими в періодичних виданнях, – до дослідження залучаються також спеціальні матеріали – записані автором інтерв'ю з диригентом, артистами хору, особисті спостереження за роботою диригента під час репетицій та концертів. На основі даних матеріалів нижче розглядатимуться три стадії процесу диригентської інтерпретації – самостійна, репетиційна й концертна.

Головним завданням *самостійного етапу* інтерпретаційного процесу, тобто роботи з партитурою, є створення індивідуального образу твору. Є. Савчук поділяє думку про умовну точність нотного запису, елементи якого лише приблизно визначають висоту, характер, темп, метр тощо. Тому метою самостійної роботи з партитурою він вважає перетворення умовних позначень нотного тексту в «живий організм» твору. На етапі самостійної роботи Є. Савчука з партитурою раціональне осмислення випереджає чуттєве сприйняття, при чому якщо перше забезпечує конкретизацію твору (відтворення інваріанту), то друге стає основою інтерпретації (виконавських варіантів твору). Так, важливою складовою процесу ознайомлення з новим твором Є. Савчук вважає аналіз логіки композиції: «Якщо я приходжу до висновку, що композитор мислить логічно, чи його бачення співзвучне з моїм, то це найкращий варіант. Після того настає другий етап, я мушу це все перепробувати, пропустити через своє серце» [10: 218]. Для цього диригенту необхідно по-новому відтворити думки композитора та скласти власну версію: «Як би я тут зробив? Як би я тут почув?» [10: 218]. За ствердженням Є. Савчука, подібний процес є певною спробою «зрушити з місця авторську конструкцію; перевірити, чи є допуски інтерпретації, чи є варіативність, чи є можливість інакше сказати, ніж він (композитор – *Ю.Т.*) думав» [10:218-219]. Природно, що диригент іноді вносить деякі зміни в текст твору, викликані специфікою виконавських можливостей хору, не врахованих композитором.

Працюючи над партитурою, Є. Савчук, переважно, досягає її внутрішнім слухом, за винятком складних фрагментів, які диригент має відчувати на фортепіано, щоб на основі фактичного звучання конкретизувати потенційні вимоги до виконавців [10: 219]. Використання мануальної техніки на цьому етапі роботи зведено до мінімуму: Є. Савчук вживає її тільки в місцях підвищеної складності.

Як освідчується Є. Савчук, важливого значення у самостійній роботі він надає встановленню культурно-історичного контексту твору,

осягненню його внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Диригент знайомиться з програмою твору, його виконавською історією, світоглядними та біографічними особливостями авторів, заглиблюється в особливості епохи, в якій творив композитор. Є. Савчук часто повторює співакам: «В будь якому творі ми маємо розшифрувати код, сам зміст твору, за яким стоїть особистість – автор цього твору. І ми, навіть, краще, ніж музичні теоретики, музикознавці можемо пізнати, що то була за людина, яка у нього була душа, який характер» [10: 223]. Прикладом емоційного осягнення є робота Є. Савчука над творами А. Веделя. Маєстро відзначає: «Мені дуже подобається “душа”» А. Веделя, її широта, глибина, емоційність. І за цим я його дешифрую, бачу дуже багато інформації того часу. Ця інформація носить, скоріше, емоційний характер, але розкодовуючи Веделя, працюючи над його творами, отримуєш задоволення від самого процесу, відчуваєш його почерк, час. Це інтелегентна людина, надзвичайно тонкої душі, і, очевидно, я візуально можу скласти його портрет, скоріше його фізичний образ» [10: 215].

Важливими компонентами самостійної роботи Є. Савчука над партитурою також є інтелектуально-аналітичний та образно-змістовний етапи, де відбувається ґрунтовний аналіз музично-теоретичних, виконавських засобів, технічних труднощів, аналіз співвідношення вербального та музичного текстів твору; а також побудова образного ряду твору, що цілком підпорядковує собі технологічний бік виконання.

Проведення *репетиційного етапу* як центральної складової процесу диригентської інтерпретації є суттєвим показником індивідуального виконавського стилю Є. Савчука. На цьому етапі відбувається корекція первічного образу твору виконавської концепції у відповідності до виконавських технологій та творчо-виробничих умов капели «Думка». Тут також народжується колективна виконавська концепція твору.

Є. Савчук розуміє репетицію як безперервний процес творчого осягнення твору, відкриття його змістовних можливостей та виконавських нюансів. Робота над основними компонентами хорової звучності – ансамблем, строєм, унісоном партій і хору, динамікою, дикцією – нерозривно пов'язана у виконавському стилі Є. Савчука з образною специфікою твору. Диригент глибоко переконаний, що технологія не існує поза змістовно-образної частини виконання: «Це одне і теж. Так не буває, що сьогодні я роблю технологію, а завтра перейду до об-

разу. Такого не буває і бути не може! Диригент, що прийшов до людей з готовим баченням твору, орієнтується у своїй технологічній роботі на певний образ. Навіть, якщо ми тільки розучуємо зі співаками якісь партії, то вже знаходимося в тому образі, працюємо в оболонці, в атмосфері того твору» [10: 219–220].

Отже, від самого початку роботи Є. Савчука над твором в репетиційному процесі образно-змістовний компонент виконавського процесу домінує над технологічним. Про це свідчить наведений нижче фрагмент інтерв'ю з артисткою капели О. Крамаренко: «Євген Герасимович під час репетиції намагається дійти до самої глибинної суті твору. Для нього існує певний зміст, певний емоційний стан, який нас має наштотувати вже на конкретну манеру звукоутворення, динаміку, штрихи та інші виконавські елементи. Ансамбль, стрій, чистота інтонування є дуже важливими, але вони теж відштотувуються від змісту: *чому саме так заспівати? чому саме так проінтонувати?*» [10: 223]. Диригент ніколи не використовує прямих технологічних вказівок, таких як «швидше», «повільніше», «голосно», «тихо» і т.п. Натомість, за свідченням артистів хору, в його арсеналі присутні терміни, що «огорнуті» в змістовну оболонку твору, зокрема, «психодихання», «образна вокальна атака», «образний ритм», «образний штрих» тощо [10: 223]. В процесі репетиційної роботи Є. Савчук приділяє велику увагу свідомому розумінню артистами виконавських особливостей твору. Як він зазначає: «Робота має бути направлена на досягнення змісту твору. Хористи повинні обов'язково розуміти, *чого* такий нюанс, а не інакший» [10: 220]. Донесення власної виконавської версії до колективу відбувається шляхом пояснення, образного порівняння, розповіді, показу, чітких конкретних завдань тощо. На думку Є. Савчука, усвідомлення співаками виконавської специфіки твору через інтелект та особисту згоду є принциповою умовою результативності творчого процесу.

Показовою рисою репетицій «Думки» під проводом Є. Савчука є залізна творча дисципліна: жодного зайвого слова, погляду – все сконцентровано біля диригента, він керівник думок і емоцій виконавців. Така сувора дисциплінарна політика багато в чому залежить від організації керівником репетиційного процесу та створення ним оптимального режиму роботи. Є. Савчук глибоко переконаний, що найважливішим засобом продуктивної праці є ритміка, динаміка роботи, постійне

заохочення співаків, зворотній зв'язок з артистами: «Важливо чути людей, – стверджує Є. Савчук. – Якщо ти їх чуєш, то вони з тобою, вони не стомлюються і швидко входять в образ. Так можна швидко досягти потрібних результатів» [10: 220].

Уявлення про структуру й темп репетиції Є. Савчука з капелою можна скласти за допомогою наведеного нижче *опису роботи над Реквіємом Дж. Верді*, здійсненому автором статті. Робота починається відразу після появи диригента в хоровому класі, він вітається з колективом, повідомляє назву твору та дає ауфтакт. Вражає моментальне включення співаків в творчий процес: хор з перших тактів повноцінно, скрупульозно відтворює динамічні, штрихові, образні нюанси твору, відпрацьовані на попередніх репетиціях. Колектив являє собою єдиний творчий організм, що органічно підкорений диригентові: при мінімальній зовнішньо-емоційній роботі керівника спостерігається максимально напружена робота хору. Мова майстра спокійна, тиха, власна; мануальні жести зведені до сухого тактування з метою утримання темпу твору. Така манера диригування зберігається як в тихих, так і в динамічно напружених епізодах. Наприклад, при виконанні другої частини Реквієму – «*Dies irae*», що звучить на *ff*, диригент продовжує тактувати, натомість чоловічий склад вступає у відповідній динаміці, з дотриманням високої позиції, драматичного характеру, твердої атаки звуку тощо. Є. Савчук, готуючи твір, опрацьовує широкий спектр виконавських елементів: звертає увагу на академічний вокальний звук, що має бути оформлений відповідно до характеру твору (затемнений / просвітлений); чітке поєднання різних ритмічних формул (вісімок, чвертей, тріолей); точне дотримання тривалостей, при необхідності введення додаткової ритмічної опори, пульсуючої долі, що організовує рух та продовжує лінію; робота над фактурою, зокрема поліфонічного типу («*Sanctus*»); увага до унісонів, акордів; спів на опорі в динаміці *pp*; опрацювання звукового «наповнення» у відповідності до образної сфери твору (м'яко/жорстко/активно/прозора...); робота над фразою; забезпечення ритмічної, штрихової, динамічної, позиційної, образної відповідності; увага до мелодичної лінії за рахунок нівелювання приголосних («*Rex tremende*»); контроль темпу; повне підпорядкування виконавців собі тощо. Загальний розвиток репетиції має позитивну динаміку: атмосфера творча, тепла, хористи максимально включені у виконавський процес, сконцентровані, зацікавлені. Результатом репетиційного процесу є чітко усвідомлена виконавцями диригентська

концепція твору, що в процесі спільної роботи отримує якості колективної виконавської концепції.

Концертний етап процесу диригентської інтерпретації забезпечує реалізацію індивідуально-колективної виконавської версії твору в конкретному творчому акті – «тут і зараз». Капела «Думка» на чолі з Є. Савчуком під час концертного виступу являє собою єдиний «творчий організм», що здатен одноставно передати найтонші виконавські нюанси; художньо та переконливо відтворити образний ряд твору; заставити слухача співпереживати подіям, почуттям, що передані у творі. Про це говорить критика, яка відзначає бездоганну роботу Є. Савчука «як хормейстера, так і концертного диригента-виконавця» [5: 64], який разом з капелою є під час виконання творів «єдиним натхненим організмом» [5: 64]. Передача образного ряду твору лишається головним завданням Є. Савчука і в концертному виконанні, натомість інші виконавські засоби лише похідні від нього.

Важливе значення Є. Савчук приділяє творчому налаштуванню та психологічній згуртованості колективу напередодні концертного виступу; перед виходом на естраду настроює та підбадьорює колектив: розповідає про епоху, стиль, зміст твору, закликає артистів «співати чисто», бути в образі, усвідомлювати змістовні нюанси твору, знаходитись в контакті з диригентом тощо [10: 227]. Як згадує співачка капели О. Крамаренко, в результаті такого налаштування перед виступом з'являється нове ставлення до вже добре знайомих творів: «Коли співали восьму симфонію Г. Малера, перед виконанням він (Є. Савчук – Ю. Т.) нас так само налаштував, не знаю, чому це і як, але в серці відкрилися зовсім інші підвалини, і це було зовсім інше ставлення до твору» [10: 218].

Хоча Є. Савчук і дотримується створеної заздалегідь виконавської концепції твору під час концертного виступу, але йому властива й певна доля імпровізаційності, що відносить його до *диригентів-імпровізаторів*. Імпровізаційність диригента не стихійна та безпосередня, а, навпаки, виважена, шляхетна, підкорена певній виконавській логіці. Диригент може змінити темп, агогіку, динаміку, цезури, додати нового змістовного підтексту, оновити образні нюанси твору, що вимагає від артистів пластичності та мобільності. Але ці зміни не порушують концепційної цілісності виконання сформованої в самостійній та репетиційній роботі.

Отже, в процесі дослідження диригентського стилю Є. Савчука досягнуто такі **наукові результати**: проведення самостійного, ре-

петиційного та концертного етапів процесу диригентської інтерпретації Є. Савчуком повністю відповідає стадіям створення, корекції та реалізації індивідуально-колективної виконавської концепції твору. Основним критерієм всіх, без виключення етапів, є переважання образно-змістовної сфери над технологічною. Виконавські елементи – загальні та спеціальні засоби музичної виразності (темпо, агогіка, динаміка, штрих; ансамбль, стрій, дикція, манера звукоутворення, атака і т.д.) – варіюються в межах образного ряду твору; вони є надбудовою до образно-змістовного фундаменту диригентської інтерпретації. В *самостійній роботі* Є. Савчука над партитурою пріоритетного значення набуває підготовчо-інформаційний, музично-теоретичний та образно-змістовний етапи. *Репетиційна робота*, що є центральною стадією процесу диригентської інтерпретації, забезпечує опрацювання широкого спектру виконавських елементів, технологічних труднощів з урахуванням образної специфіки твору. Сприйняття співаками індивідуальної диригентської концепції твору відбувається через інтелектуальне усвідомлення та «особисту згоду». Найсуттєвішими показниками організації репетиційного процесу Є. Савчуком є ритм, динаміка роботи, зворотній зв'язок з артистами, творча дисципліна. *Концертний етап* відрізняється високим рівнем виконавської дисципліни, скрупульозним, однотайним відтворенням співаками всіх виконавських елементів, психологічним налаштуванням на образ, повним злиттям керівника та колективу. Ознаки стилю Є. Савчука під час концертного виступу: потужний вплив на виконавців та слухачів; глибина та проникливість образної сфери твору; стримана емоційність; продумана імпровізаційність, підкорена певній логіці; філософське узагальнення; художня переконливість; широкий образно-змістовний та музично-інтелектуальний виконавський діапазон тощо.

Висновки. Специфіка індивідуального виконавського стилю Є. Савчука виявляється у особливостях організації етапів процесу диригентської інтерпретації – самостійного, репетиційного та концертного, що відповідають стадіям створення, корекції та реалізації індивідуально-колективної виконавської концепції твору. Спільним для всіх етапів є домінування образно-змістовної сфери виконання над технологічною. Особливості проведення концертного етапу, а саме зміна темпу, агогіки, динаміки, образно-змістовних та інших нюансів під час концертного виступу відносять Є. Савчука до диригентів-імпровізаторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенч-Шокало О. Г. Павло Муравський : Феномен одного життя / О. Г. Бенч-Шокало. Київ : Дніпро, 2002. 664 с.
2. Бенч-Шокало О. Г. Український хоровий спів : Актуалізація звичаєвої традиції : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Г. Бенч-Шокало. Київ : Ред. журн. «Укр. Світ», 2002. 440 с.
3. Гордійчук Я. Контакти – контрасти / Я. Гордійчук // Музика. 1992. № 4. С. 25–26.
4. Давидова О. М. Відродження «Думки» / О. М. Давидова // Культура і життя. 1988. 22 лютого. С. 6.
5. Казачинська-Савчук Г. Є. Савчук (До 60-річчя від дня народження) / Г. Казачинська-Савчук // Мистецькі обрії 2008: Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки / Академія мистецтв України; Інститут проблем сучасного мистецтва. Київ : Музична Україна, 2008. Вип. 1 (10). С. 63–64.
6. Коскин В. Интервью с Е. Савчуком «Художественный руководитель и дирижер капеллы Евгений Савчук: “Уже целое поколение наших власть имущих воспитано только на попе”» // Зеркало недели / Человек. 2006. Сентября № 35 (614) 16–22 / www.zn.ua/3000/3680/54500/ 12.12.2017
7. Лашенко А. П. З історії київської хорової школи / А. П. Лашенко. Київ : Музична Україна, 2007. 200 с.
8. Лашенко А. П. Покликання – хоровий спів / До 60-річчя Є. Савчука – художнього керівника та головного диригента Національної заслуженої академічної капели України «Думка» / А. П. Лашенко // Музика. 2007. № 1. С. 24–27.
9. Лашенко А. П. Хоровий спів – його покликання / А. П. Лашенко // Музика. 1998. № 3. С. 18–19.
10. Ктчак Ю. С. Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера: теоретичний та практичний аспекти (на прикладі Національної заслуженої академічної капели України «Думка»): дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 Історія української музики / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2012. 227 с.
11. Чекан Ю. Співає «Думка» / Ю. І. Чекан // Українська музична газета. 2007. № 3. С. 9.

REFERENCES

1. Bench-Shokalo, O. (2002). Pavlo Muravskiy : Fenomen odnogo zhyttia [The phenomenon of one life], Kyiv : Dnipro, 664 p.
2. Bench-Shokalo, O. (2002). Ukrainian choral singing: Actualization of the customary tradition: teach. manual [Ukrainskyi khorovyi spiv : Aktualizatsiia zvychaievoi tradytsii] : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. student manual higher educational establishments, Kyiv : Red. zhurn. «Ukr. Svit», 440 p.
3. Hordiichuk, Ya. (1992). Contacts - contrasts [Kontakty – kontrasty], Muzyka, № 4, pp. 25–26.
4. Davydova, O. (1988). Revival of “Dumka” [Vidrodzhennia «Dumky»] Kultura i zhyttia, February 22. p. 6.
5. Kazachynska-Savchuk, H. (2008). Ye.Savchuk (To the 60th anniversary of his birth) [Ye.Savchuk (Do 60-richchia vid dnia narodzhennia)], Mystetski obrii: Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvoznavchoï nauky, Akademiia mystetstv Ukrainy; Instytut problem suchasnoho mystetstva, Kyiv : Muzychna Ukraina, Vol.1 (10). p. 63–64.
6. Koskyn, V. (2006). Interview with E. Savchuk “Artistic Director and Chief Conductor of the Chapel Evgeniy Savchuk:” Already a whole generation of our power of those who possessed are brought up only on the pop music “[Ynterviu z Ye. Savchukom «Khudozhestvennyi rukovoditel y dyryzher kapelly Evheniy Savchuk: «Uzhe tseloe pokolenye nashykh vlast ymushchykh vospytano tolko na popse»], Zerkalo nedely : Chelovek. 2006. № 35 (614), pp. 16–22 www.zn.ua/3000/3680/54500/ (accessed 12 December 2017).
7. Lashchenko, A. (2007). From the History of the Kiev Choral School [Z istorii kyivskoi khorovoi shkoly], Kyiv : Muzychna Ukraina, p. 200
8. Lashchenko, A. (2007) Calling - choral singing To the 60 anniversary of E. Savchuk - artistic director and chief conductor of the National Honored Academic Chapel of Ukraine “Dumka” [Poklykannia – khorovyi spiv Do 60-richchia Ye. Savchuka – khudozhnoho kerivnyka ta holovnoho dyryhenta Natsionalnoi zasluzhenoï akademichnoi kapely Ukrainy «Dumka», Muzyka, № 1, pp. 24–27.
9. Lashchenko, A. (1998). Choral singing - his vocation. [Khorovyi spiv – yoho poklykannia] Muzyka. № 3. Pp. 18–19.
10. Tkach, Yu. (2012). Individual performance style of conductor-choir-master: theoretical and practical aspects (on the example of the Nation-

al Honored Academic Chapel of Ukraine “Opinion”) [Indyvidualnyi vykonavskiy styl dyryhenta-khormeistera: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty (na prykladi Natsionalnoi zaslužhenoi akademichnoi kapely Ukrainy «Dumka»)]]: dys. ... kand. mystetstvoznavstva, 17.00.03. History of Ukrainian music, NMAU, Kyiv, 227 p.

11. Chekan, Yu. (2007). Singing “Dumka” [Spivaie «Dumka»] Ukrainiska muzychna hazeta, № 3. p. 9.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2018 р.

784.9.035.1 (477)

ORCID: 0002-9676-224X

Яна Каушнях

*Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського (Харків)*

**ДО МОДЕЛІ СТИЛІСТИКИ «НАЦІОНАЛЬНОГО»
ТА «ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО»
(НА ПРИКЛАДІ ВОКАЛІЗІВ С. ПАВЛЮЧЕНКА,
М. ЗАВАЛШИНОЇ, О. ТА Р. ВОРОНІНИХ)**

Каушнях Я. М. До моделі стилістики «національного» та «інтернаціонального» (на прикладі вокалізів С. Павлюченка, М. Завалшиної, О. та Р. Вороніних). Розглянуто різновиди інструктивних вокалізів в українській вокальній педагогіці, процес розвитку національно-специфічного компоненту в практиці співочої школи. Йдеться мова про вокальний стиль національних авторів, тісно пов'язаний з особливостями вербальної мови («музика» і «слово» як ключова проблема вокального інтонування), а також про відображення цього стилю у виконавській творчості, де виробляються синтези інонаціональних традицій і корінних особливостей співу. Виявлена специфіка вокалізу в українському вокальному мистецтві, а також споріднених з ними вокально-інтонаційних вправ в практиці українських вокальних шкіл; особливості національного стилю розкриті на прикладі окремих збірок та зразків вокалізів С. Павлюченка, М. Завалшиної та О. і Р. Вороніних.

Ключові слова: вокалізація, інструктивний вокаліз, національна вокальна школа, українська вокальна педагогіка.